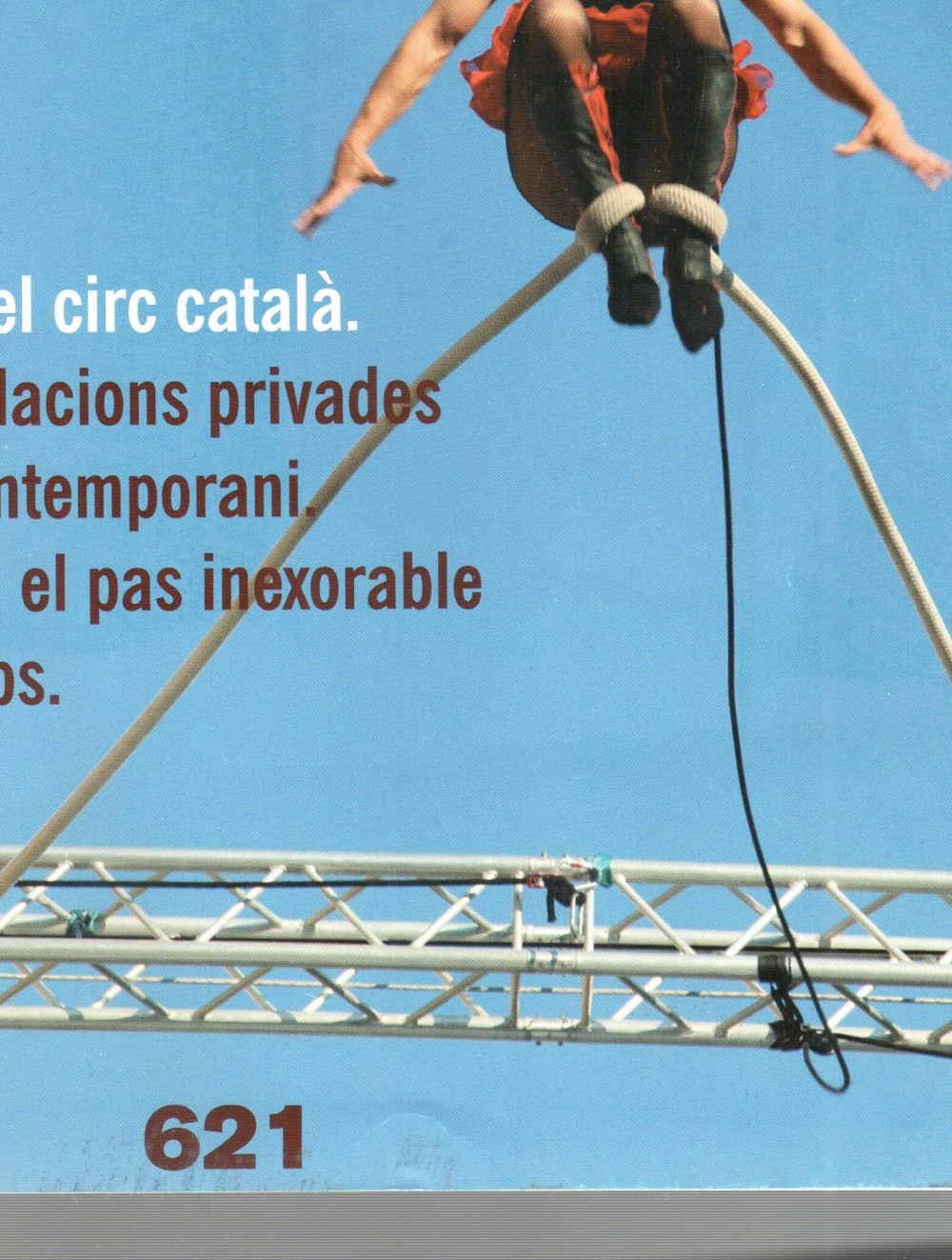
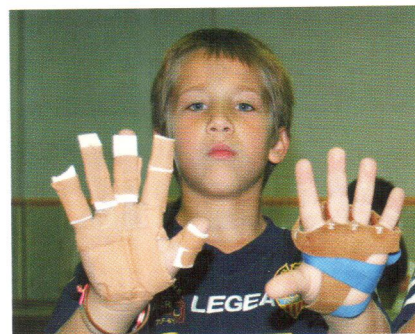

SERRA D'OR

L'avui del circ català.
Les fundacions privades
d'art contemporani.
Raimon, el pas inexorable
del temps.

621

- 1 Pinzellada, per Joma
- 4 Senyor director...
- 4 Tauler d'avisos

FE I PENSAMENT

- 5 Teodor Suau
Pels camins de la terra.
Perdonats
- 7 Bernabé Dalmau
Joan Pau II, el beat d'una sola
peça
- 9 David Pagès i Cassú
Jordi Bonet, al servei de la
Sagrada Família

FETS I OPINIONS

- 14 Ara fa cinquanta anys, a
«Serra d'Or»
- 15 Maria del Mar Joan i Marí
Miquel Costa i Costa, vint anys
al capdavant de Mediterrània-
Eivissa

VII JORNADES DE «SERRA D'OR»

Les fundacions privades d'art contemporani

- 19 Pilar Vélez
Les fundacions, un
enriquiment de la vida cultural
- 21 Antoni Vila Casas
Fer país amb la Fundació Vila
Casas
- 23 Lluís Bassat
La Fundació Carmen i Lluís
Bassat, compartir la passió
per l'art
- 25 Lluís Jou
La Fundació Stämpfli,
un engrandiment de les
col·leccions d'art contemporani

- 28 Paco Cerdà i Purificació
Mascarell
Pilota valenciana: la
modernització d'un joc de
cavallers
- 33 Lluís Alpera
Des del sud-sud. Milers de
persones envers el decret de
plurilingüisme
- 33 Isidor Marí
La paraula viva. Les paraules
de l'imaginari infantil
- 33 Cèlia Sànchez-Mústich
Un fil d'on estirar. Viure entre
pans
- 34 Josep M. Muntaner i Pasqual
Al capdavant, Europa. El mite
que s'esfilagarsa
- 36 Ignasi Moreta
Lletres de batalla. Sobre el
«cristianisme inequívoc» de
Joan Maragall

SETEMI

Amb la publicació d'aquest article oferim als lectors el que per la categoria A va escollir el jurat encarregat per «Serra d'Or» d'examinar els treballs rebuts en resposta a la seva més recent «Crida als escriptors joves».

Pilota valenciana: la modernització d'un joc de cavallers

per Paco Cerdà i Purificació Mascarell

La pilota valenciana, la pràctica esportiva més antiga del País Valencià, ha iniciat una revolució per modernitzar-se i superar el seu caràcter minoritari. El joc de pilota a mà és un dels principals trets identitaris del poble valencià gràcies als valors de noblesa, cavallerositat i respecte per la llengua: tres qualitats que l'han fet transcendir de la dimensió purament esportiva.

Heretat dels grecs i dels romans, en terres valencianes es té constància documental de la pràctica del joc des de 1305, quan el metge Arnau de Vilanova recomanà per escrit al rei Jaume II que jugara a pilota perquè es tractava d'un exercici saludable i propi d'un monarca. Des del rei fins al poble ras, passant per la noblesa i la clerecia, tots els homes practicaren el joc de pilota a mà al País Valencià entre els segles XIII i XVIII. Durant el segle XIX, els nobles es retiraren del trinquet, i el joc de pilota, conservat pel poble pla, anà guanyant afició en la majoria de municipis valencians. Amb aquesta posició de fortlesa inicia el segle XX, quan toparà amb la modernitat.

Amb la irrupció del futbol i el menysteniment de les tradicions autòctones sota el franquisme, el pes social de la pilota valenciana minvarà. En aquells difícils anys seixanta i setanta, l'activitat professional en el trinquet corria escassa de jugadors i patia un preocupant èxode de públic i postors. El joc aficionat en el carrer s'anava oblidant en molts pobles. La repercussió mediàtica de l'esport autòcton era quasi nul·la. La imatge social del

trinquet era la d'un niu de vici on la gent anava a jugar-se els diners en les apostes o travesses. El planter es trobava sota mínims. Les expectatives de futur, doncs, no podien ser pitjors per a l'esport més valencià. Afortunadament, però, la pilota valenciana professional ha experimentat en els últims vint anys un gir copernicà.

Durant segles, el joc tradicional valencià havia mantingut inalterada una estructura dominada per les apostes del públic que acudia al trinquet. La precarietat laboral dels jugadors i l'absència de campionats oficials, a més, caracteritzaven un joc que s'assemblava molt poc a la resta d'esports. En la pilota no hi havia ni lligues ni competicions. Tot eren, per a dir-ho així, encontres amistosos. Un espectacle al qual la majoria dels aficionats assistia per jugar-se els diners i on els pilotaris pugnaven per un objectiu: emportar-se les butxaques com més plenes millor. Però tres processos han dinamitat aquest sistema dominat per la travessa que dificultava la modernització de la pilota valenciana professional.

La professionalització del joc

En primer lloc, la consolidació d'un complet calendari competitiu amb campionats i trofeus que reemplacen les partides del dia. Això s'ha aconseguit gràcies a la irrupció des de 1990 de diferents patrocinadors, el més decisiu dels quals, Bancaixa. El calendari actual de l'escala i corda professional, la modalitat reina de la

Un jugador de pilota valenciana, amb l'equip patrocinat per Bancaixa. (Fotos: José Antonio Monteagudo)

Els equips abans de la partida.

El públic omple el trinquet durant les partides.

pilota valenciana, ja no té res a veure amb el de fa dues dècades, concentrat en exclusiva en les insubstancials partides del dia i en esporàdics desafiaments. Així, en la temporada 2008-2009 es disputaren més de cent quaranta partides oficials d'escala i corda. És a dir, un de cada dos dies hi hagué alta competició de pilota. La insubstancial rutina del dia a dia, per tant, ha sigut desmantellada per un calendari ple de competicions oficials. La pilota valenciana empenia així la senda de la professionalització.

El segon gran canvi ha sigut el naixement, en 2005, de l'empresa Valnet, la primera mercantil de pilota va-

lenciana creada a imatge i semblança de les empreses basques de pilota. L'aparició de Valnet ha canviat radicalment l'estatus del pilotari. Els jugadors de pilota han deixat de ser treballadors autònoms per a passar a formar part d'una empresa amb tots els drets laborals que això comporta. Ara, el jugador té una nòmina fixa al mes. En 2009, el contracte de quasi tots els pilotaris de Valnet es movia entre els dotze mil i els cinquanta mil euros anuals. D'altra banda, l'empresa cotitza pels jugadors a la seguretat social. A més d'assegurar-los una futura jubilació, això els dóna dret a l'atur i, el que és més important, a una baixa mèdica remunerada.

La tercera pota en la modernització de la pilota valenciana també ha seguit l'exemple basc. Es tracta de l'aposta de Televisió Valenciana per l'esport autòcton. La primera retransmissió televisiva d'una partida de pilota valenciana tingué lloc en 1990. En eixa època, la immensa majoria de valencians no havia vist mai cap partida de pilota; de fet, no sabia ni el que era. Aquell va ser un pas decisiu en la divulgació i la popularització de l'esport nacional dels valencians.

Però el gran pas audiovisual arribà a partir de 2008. La televisió autonòmica ha revolucionat les retransmissions amb la reforma del trinquet del Genovés, un poble de dos mil set-cents habitants situat a la comarca de la Costera i que hui és la capital de la pilota per haver parit el millor jugador de tots els temps (Paco Cabanes, «Genovés») i inoblidables nissagues de jugadors com els Pigats o els Sarasols. En aquest trinquet s'han canviat les tradicionals parets blanques pel color blau; s'han instal·lat murs de vidre als fons, i la pilota ha passat de negra a blanca. Tot això, i la duplicació del número de càmeres, ha augmentat l'espectacularitat de les retransmissions de pilota. A més, s'ha passat de la difusió en diferit al directe i en horari de màxima audiència pel segon canal autonòmic.

Els propòsits d'aquesta modernització es fusionen en una sola finalitat: imitar la formidable evolució de la pilota a mà professional al País Basc. A Euskadi, els millors pilotaris cobren tres-cents mil euros anuals, les entrades per a les finals són més cares que en la final de la Champions League (entre quaranta i cent cinquanta euros en 2009), i l'audiència televisiva voreja el quaranta per cent de quota. No obstant això, la revolució que va de bo en la pilota valenciana no se circumscriu a l'àmbit professional. La modernització també afecta altres esferes clau del nostre esport: les escoles de pilota, l'àmbit educatiu, el món aficionat, l'esfera internacional i el prestigi cultural del joc autòcton.

Canvis en la pilota base i el món «amateur»

El joc que abans s'aprenia a jugar al carrer de manera innata i sense consells tècnics s'ha modernitzat també en l'àmbit de la promoció. Les escoles de pilota són el lloc de formació dels pilotaires del futur. Fa vint anys, les escoles es comptaven amb els dits d'una mà; ara en són més de cent vint-i-cinc. Els més menuts hi aprenen els rudiments tècnics del joc sota la direcció de pilotaris professionals o *amateurs*. A més, l'educació s'ha posat al servei de la pilota valenciana en l'última dècada, mitjançant l'obligació de construir minitriquets als centres escolars i l'ordre autonòmic d'ensenyar

el joc autòcton a les classes d'Educació física. A llarg termini, s'estan creant futurs seguidors o, almenys, futurs adults que coneixeran la pilota valenciana i tindran els suficients elements de judici per a apreciar-la i respectar-la, dos factors absents en gran part de la societat valenciana actual.

La transformació de la pilota valenciana professional i de base ha anat paral·lela a un altre procés evolutiu: l'expansió del món aficionat. En vint-i-cinc anys, el número de clubs de pilota registrats a la Federació de Pilota Valenciana ha passat d'onze a més de dos-cents vint, i més de set-cents equips participen en les huit grans competicions de pilota aficionada. Sembla indubtable, per tant, que l'impuls que manté la pilota valenciana professional des dels anys noranta ha trobat en l'àmbit aficionat un aliat per a l'expansió del joc. La pilota valenciana no està, com antigament, en perill d'extinció. Un exèrcit de set-cents equips i dos mil cinc-cents pilotaris la custodien cada setmana en les competicions aficionades, que ja arriben al vint-i-cinc per cent de pobles i al vuitanta-dos per cent de comarques valencianes.

Un altre àmbit que ha trencat la rutina de la pilota valenciana ha sigut l'entrada dins del moviment internacional de pilota a mà. Va ser en 1993, amb el Torneig Cinc Nacions disputat a València. Des d'aleshores, el creixement del moviment internacional ha sigut espectacular. S'han disputat dotze campionats europeus més i sis tornejos mundials i ja agrupa divuit països amb un somni: arribar a ser esport olímpic.

De «niu de vici» a bé cultural

Per altra banda, la transformació multidisciplinària que va vivint la pilota valenciana ha acabat per eradicar quasi del tot la llegenda negra que envoltava el joc. El trinquet era considerat un niu de vici al qual anaven els perduts a jugar-se els diners. La pilota valenciana, doncs, anava sempre associada a les travesses i el vici. Els trinquets, de fet, eren les sales de joc de l'època per a la població rural. I no solament per les travesses. Com que el vici atrau més vici, en els bars dels trinquets es jugava de calent a cartes i a xapes amb diners pel mig. Tampoc no hi faltaven les prostitutes, que, seguint la pista dels diners i la perdició, rondaven els trinquets. Per a jugadors i aficionats, la pilota podia ser un joc de cavallers, però de portes cap enfora, el trinquet quedava estigmatitzat com un niu de vici ple de cràpules i acabacases.

Eixa concepció social negativa del joc autòcton ha canviat de manera radical. En l'actualitat, la pilota

Els menuts s'inicien en les tècniques del joc.

valenciana està considerada un bé cultural del poble valencià; un senyal d'identitat que ha ultrapassat la frontera merament esportiva i que cal preservar. Les institucions polítiques n'han pres consciència i s'han abocat a la seua protecció i la seua difusió. No tant com seria desitjable, és cert, però amb esforços mai no vistos. L'aposta recent de la televisió pública, juntament amb la política educativa dels minitriquets i l'ensenyament del joc de pilota a les aules, són tres grans exemples. A més, les principals universitats de València han decidit donar suport a la pilota. Les grans caixes d'estalvi del País Valencià també han obert l'obra social al patrocini de l'esport autòcton. El joc de pilota valenciana s'ha cobert, en definitiva, d'una aura cultural que trenca la històrica imatge del niu de vici que l'havia perseguit. Tant ha evolucionat la consideració social de la pilota valenciana que, si abans quasi s'amagava, ara el joc autòcton s'exhibeix amb orgull. Hi ha Ruta de la Pilota, Museu de la Pilota, Ciutat de la Pilota... Després de segles de rudeses, doncs, la societat valenciana per fi ha fet justícia i ha sabut veure en la pilota valenciana allò que realment és: un joc de cavallers de gran bellesa estètica i profundament arrelat al poble valencià que mereix el tractament i la protecció d'un bé cultural.

Perquè, malgrat les modernitzacions i els canvis de mentalitats, la pilota valenciana ha sabut conservar aquells valors de què se sent més orgullosa i que van portar l'humanista valencià Lluís Vives a elogiar aquest joc tradicional. En un passatge dels seus *Diàlegs*, el filòsof renaixentista explicava que, en el joc de pilota, els jugadors havien de ser cortesos i evitar discussions o

blasfèmies entre ells o amb el públic. Ni supèrbia en la victòria ni amargor en la derrota, afirmava, sinó un comportament elegant en tot moment. Mai esmentar Déu, i acceptar sempre el judici dels espectadors en qualsevol pilota dubtosa. Això era la pilota valenciana en 1538 i això continua sent en l'actualitat: un antic joc de cavallers.

Un reducte per a la cavalleriesitat i el valencià

La cavalleriesitat, en efecte, és el tret més distintiu de la pilota valenciana des dels seus orígens; el que més la diferencia de la resta d'esports i la converteix en un joc especial, únic. Hi ha un exemple que ho il·lustra a la perfecció: quan el jugador dóna la pilota i reconeix que ha contravingut el reglament. Tots els presents són conscients que una mostra de justícia i cavalleriesitat d'aquest estil només pot tindre lloc en un trinquet valencià, on no hi ha jutge ni àrbitre, sinó un simple «home bo». Per a ser un gran jugador de pilota, per tant, s'han de dominar totes les arts del joc i, a més, saber estar en un trinquet. Comportament i esport, en definitiva, van units en la pilota valenciana.

També ha sabut compaginar la modernització amb la pervivència del valencià com a *lingua franca* del joc. El trinquet és hui, probablement, l'únic espai social del País Valencià en el qual perviu el valencià com a llengua vehicular. Ni l'horta, després de la necessària arribada de la mà d'obra immigrant, és ja exclusivament valencianoparlant. Només el trinquet resisteix com a illa lingüística no contaminada en terres valencianes.

A la pilota valenciana tot es fa en valencià: les traves-

ses, la presentació inicial del marxador, les converses entre aficionats desconeguts, l'apel·lació dels jugadors al públic, el nom dels colps, la cartelleria, les retransmissions televisives... Aquesta puresa lingüística, tan extraordinària al País Valencià, s'explica per diverses raons. El joc de pilota és, des del segle XVIII, un esport eminentment rural. Com que la llengua quotidiana dels pobles ha sigut el valencià, la pilota s'ha jugat sempre en un context valencianoparlant i així s'ha mantingut fins al present.

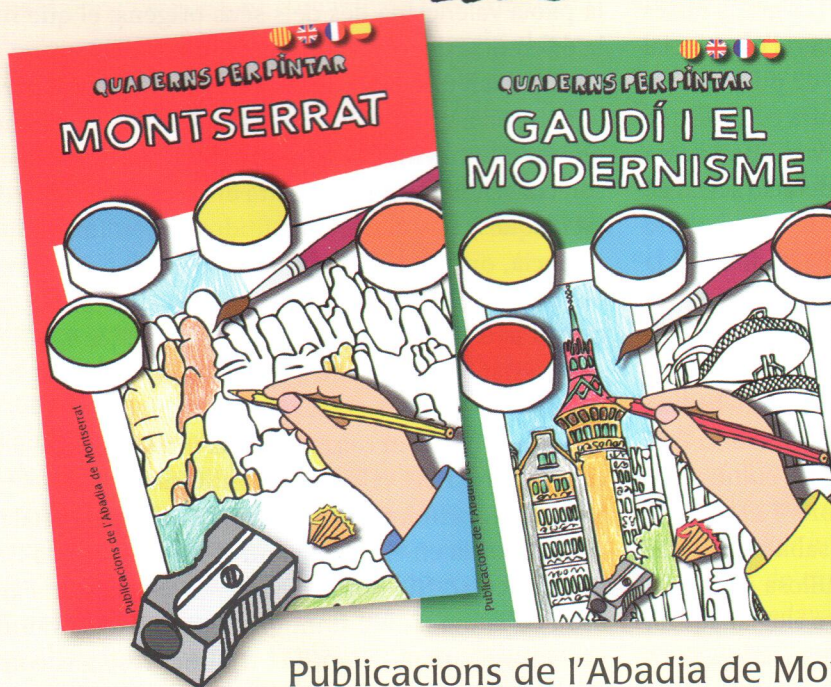
A més, el trinquet s'ha caracteritzat per ser un món molt tancat, rebutjat per la burgesia des de fa temps i sense cap pretensió d'arribar a la massa fins fa unes poques dècades. Per tant, la pilota valenciana no ha estat influïda per agents externs ni tampoc ha tingut cap temptació de *traduir-se* al castellà per tal de llaurar-se una imatge de prestigi i augmentar la popularitat. Si era àmpliament denostat com a «niu de vici», quines pretensions socials podia albergar el joc autòcton? El valencià, doncs, s'ha mantingut al trinquet com a llengua única. Això ha fet més propi encara el joc de pilota

valenciana i ha convertit el trinquet en un dels últims ambients genuïnament valencians.

L'experiència de set segles testimonia que la pilota està fortament arrelada al poble valencià. Si en un context polític sempre advers ha sigut capaç de resistir prohibicions a la pràctica del joc al carrer, aguantar la denigració social del trinquet i superar èpoques amb escassetat de jugadors i aficionats, és indubtable que la supervivència de la pilota està garantida en aquesta època de major sensibilitat per les senyes d'identitat.

Tanmateix, l'objectiu actual no sembla circumscriure's a la mera preservació del joc autòcton. Això, gràcies al treball dels últims vint anys, ja es pot donar per descomptat. La pilota valenciana s'ha salvat de la crema. Però ara cal anar més lluny. El món de la pilota ha de despullar-se de l'esperit conformista i endormiscat al qual l'han resignat tants anys d'apatia institucional. Ha arribat l'hora de créixer, de modernitzar-se, d'escapar del reducte folklòric i la marginació social per a fer-se un lloc, com ha sabut fer la pilota basca, entre els esports de masses.

QUADERNS PER PINTAR

MONTSERRAT
GAUDÍ I EL
MODERNISME

En aquests quaderns hi trobaràs dibuixos de tots els racons de Montserrat i dels edificis de Gaudí i altres arquitectes del Modernisme. Pinta'ls i de passada, practica idiomes!

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
comanda@pamsa.cat www.pamsa.cat